

REMISSYTTRANDE

2021-10-10

Dnr 0276/21

Er referens: Ku2021/01812

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande över betänkandet Rätt mottagare. Demokrativillkor och integritet (SOU 2021:66)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss. Myndigheten har varit representerad i utredningen och därmed haft tillfälle att löpande föra fram synpunkter. I detta yttrande belyser Brå några ytterligare aspekter.

Utredningens förslag om behandling av personuppgifter korresponderar mot tidigare utredningsförslag om att organisationer och trossamfund måste uppfylla demokrativillkor för att få statsbidrag. Aktuellt utredningsförslag tar sikte på behandling av personuppgifter som är relevanta för att pröva demokrativillkoret. Eftersom de två frågorna på detta sätt hänger samman, har Brå valt att inledningsvis även kommentera demokrativillkoren.

Sammanfattningsvis anser Brå att det i formell mening föreslås en genomgripande reform där lagöverträdelse som innefattar brott får hanteras av ett stort antal myndigheter och även av från staten fristående organ. Sannolikt kommer antalet domar i brottmål att vara begränsat, utan bidragsorganen har att ta ställning till vagare uppgifter. Bortsett från integritetsaspekten kring behandlingen av vaga uppgifter, illustrerar det svårigheterna för bidragsorganen att göra korrekta bedömningar. Systemet bedöms ha en viss förebyggande effekt.

Demokrativillkoret

Förstörelse av egendom

Som nyss nämnts har tidigare utredningar föreslagit att det ska införas ett demokrativillkor som förutsättning för att få statsbidrag. Uttryck för bristande demokrati tar något förenklat sikte på dels brott och kränkningar riktade mot enskilda personer, dels att det demokratiska styrelseskicket motarbetas.

Vad som kan övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet är att komplettera demokrativillkoret med att brotten inte enbart riktas mot person utan även direkt mot egendom. Det kan gälla förstörelse av minnesmärken, nationella, kulturella eller etniska byggnadsverk med symbolvärde, gravplatser, bibliotek och bokverk, muséer och liknande egendom. Syftet med sådan förstörelse har varit att utplåna en folkgrupps historia, skända en kultur samt uttrycka hat mot politiska, religiösa och ideologiska riktningar.

Kretsen

Kretsen för vilka demokrativillkoret omfattar, är organisationen/församlingen eller dess företrädare. Med företrädare avses inte enbart legala företrädare, utan även personer som på annat sätt får anses företräda organisationen/trossamfundet gentemot de betjänade eller allmänheten, till exempel formellt utsedda eller anställda religiösa ledare, lärare med flera

(s. 57 och 103). En något vidare skrivning tar sikte på personer som deltagit i organisationens verksamhet (s. 104).

Denna krets kan uppfattas som för smal. De personer som inte av beslutsorganet skulle klara en noggrann granskning av ”demokratisk vandel”, kan agera på ett sådant sätt att de inte öppet kan anses företräda organisationen/trossamfundet. Dessa personer håller sig således i bakgrunden. En liknelse kan göras i fråga om vandelsprövning av näringsverksamhet inom vissa branscher, där bulvanförhållanden är ett känt problem. För bedömning av näringsverksamhet används till och med begreppen formell respektive verklig företrädare för att skilja mellan de personer som frontar och de som styr i bakgrunden.

Behandling av personuppgifter

Uppgifternas art

Vid sidan av domar i brottmål kan personuppgifter behandlas som gäller missförhållanden inom organisationen, uppgifter som kan ha lämnats av den registrerade själv och via tredje part såsom före detta medlem, allmänheten eller medier (s. 133).

På den punkten handlar det inte om lagakraftvunna domar utan snarare anmälningar om brott eller påpekanden om missförhållanden, liksom rena rykten. De bakomliggande demokrativillkoren förefaller inte heller var skrivna som om det handlade om enbart antidemokratiska yttringar som tagit sig uttryck i lagakraftvunna domar.

Det går därför inte att dra någon annan slutsats än att den behandling av personuppgifter som kommer att vara aktuell avseende ”lagöverträdelse som innefattar brott” (8 och 9 §§ lagförslaget) handlar om uppgifter på ett sluttande plan. Uppgifter om förundersökning och brottmålsrättegång samt påståenden om brott och brottsmisstankar räknas troligen som uppgifter om brott, enligt lagförslaget (se Ömans kommentar till dataskyddsförordningen, artikel 10).

Däremot finns ett förarbetsuttalande om att frågan är omdiskuterad om påståenden om brottsmisstankar utgör lagöverträdelse om brott (prop. 2017/18:105, s. 98 f.). Som uppgifter om brott räknades inte faktiska iakttagelser om lagöverträdelse som kan innefatta brott. Den typen av uppgifter skulle därmed falla utanför ”lagöverträdelse som innefattar brott”, men det bör samtidigt inte finnas något hinder mot att behandla sådana uppgifter.

Slutsatsen är mot den bakgrunden att förslaget innebär en mycket långtgående möjlighet att behandla vaga uppgifter om brott, från anmälningar till rena påståenden om brott. Bortsett från integritetsaspekten – som gäller själva behandlingen av personuppgifter – illustrerar lagförslaget de vanskligheter det kan innebära för bidragsorgan att ta ställning till uppgifter av ”låg kvalitet”.

Demokrativillkoret och behandling av personuppgifter

Vad saken gäller

Ett tänkbart scenario är att frågan om statsstöd handlar om att bedöma om en persons agerande – vare sig det är en företrädare eller någon med ett otydligare uppdrag – ägt rum inom ramen för organisationen eller utanför denna. Sannolikt kommer antalet domar att vara begränsat, utan beslutsorganen får i stället bedöma påstådda händelser som inte prövats av domstol.

I formell mening får det anses vara en genomgripande reform att så många myndigheter och till och med fristående organ kommer att behandla lagöverträdelse som innefattar brott. Vaga uppgifter kan vara svåra att bedöma. Till det kommer den påtagliga risken för

organisationernas anpassning till regelsystemet. Statsbidrag torde vare en stark drivkraft för "creative compliance".

Sammantaget kan den viktigaste effekten av reformen vara av förebyggande art. Det blir svårare att agera odemokratiskt. Stödorganen får skäl att med det kraftfulla bidragsvapnet bakom ryggen, föra en fruktbar dialog med stödmottagarna. Allt i syfte att minska det eventuella inslaget av odemokratisk natur. Till det kommer att ett och annat bidrag faktiskt kan komma att dras in eller återkrävas.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Kristina Svartz efter föredragning av forsknings- och utredningsrådet, docent Lars Korsell.

Kristina Svartz

Lars Korsell